

دیدگاه اساتید دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی سمنان به پژوهش و تحقیقات دانشجویی

سمیرا مهرعلی زاده^۱، عابدین وکیلی*^۲، سید مصطفی پورحسینی^۳

- ۱- فوق تخصص قلب کودکان، دانشیار دانشگاه علوم پزشکی سمنان و رئیس دانشکده پزشکی
- ۲- دانشیار فیزیولوژی (Ph.D)، دانشگاه علوم پزشکی سمنان- دانشکده پزشکی - بخش فیزیولوژی
- ۳- دانشجوی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی سمنان

چکیده

سابقه و اهداف: شناخت دیدگاه اساتید دانشکده پزشکی نسبت به تحقیقات دانشجویی و پژوهش می‌تواند برنامه ریزان را با نقاط ضعف و قوت شرایط موجود آشنا و امکان اصلاح آن را فراهم سازد؛ بنابراین پژوهش حاضر با هدف شناخت دیدگاه اساتید دانشکده پزشکی سمنان نسبت به تحقیقات دانشجویی و پژوهش انجام گردید.

روش بررسی: این مطالعه توصیفی- مقطعی، با مشارکت اساتید دانشکده پزشکی در دانشگاه علوم پزشکی سمنان انجام شد. یک پرسشنامه حاوی مشخصات دموگرافیک، میزان رضایت شغلی و دیدگاه آنها به پژوهش و تحقیقات دانشجویی با مراجعه حضوری محقق در اختیار همه اساتید قرار داده شد. تعداد ۴۵ نفر از مجموع ۶۵ نفر پرسشنامه مذکور را تکمیل و مجدداً عودت دادند. پس از جمع آوری پرسشنامه، داده‌ها با روش‌های مناسب آماری آنالیز شدند.

یافته‌ها: بین میزان رضایت شغلی اساتید با علاقه به کارهای تحقیقاتی رابطه معناداری وجود دارد ($P=0/002$) و $r=0/458$. ۲۰٪ اساتید علاقه‌مندی زیاد و ۶۶٪ تمایل متوسطی به هدایت انجام کارهای تحقیقاتی دانشجویی داشتند. بیشتر اساتید اظهار نمودند که دانشجویان به تحقیقات علاقه کمی دارند، و با اصول تحقیق و پژوهش آشنایی کافی و لازم را ندارند. کمبود ارزش مادی تحقیقات، ساعات بالای تدریس، کار در مطب‌های شخصی، داشتن مشاغل مدیریتی، طولانی بودن مراحل اداری انجام تحقیق و عدم تخصیص به موقع بودجه، به ترتیب از مهم‌ترین موانع شناسایی شده در زمینه پژوهش دانشجویی است.

بحث و نتیجه گیری: نتایج این پژوهش نشان داد بیشتر اساتید دانشکده پزشکی سمنان به انجام کارهای تحقیقاتی علاقه دارند ولی به دلایل متعدد از جمله عدم آشنایی و تجربه کافی دانشجویان با اصول پژوهش تمایل زیادی به هدایت تحقیقات دانشجویی ندارند.

واژه‌های کلیدی: تحقیقات دانشجویی، پژوهش، دیدگاه اساتید، دانشکده پزشکی، سمنان

* (نویسنده مسئول)؛ تلفن: ۰۲۳۱-۳۳۵۴۱۷۱، آدرس الکترونیکی: bvakili@yahoo.com

مقدمه

تحقیق و پژوهش پس از آموزش نیروی انسانی یکی از ارکان توسعه سالم فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی تلقی می‌شود. در دنیای امروز تنها جوامعی می‌توانند خود را با سیر تحولات سریع علوم تطبیق داده و از این راه به پیشرفت نائل شوند که تحقیق در آن جوامع نهادینه شده و اصل و محور تحصیلات باشد. دانشجویان به عنوان نیروی فعال و محققان فردا می‌توانند نقش مهمی در پیشرفت کشور ایفا نمایند (۱).

پژوهش‌های علمی، آموزش و درمان بالینی از وظایف اصلی و جدائی ناپذیر اعضای هیئت علمی (اساتید) دانشگاه‌های علوم پزشکی است (۲). در این بین دانشجویان از ارکان اصلی و بازوی اجرایی و موتور محرکه تحقیق و پژوهش در دانشگاه‌ها می‌باشند و اساتید نقش محوری در ترغیب دانشجویان به انجام تحقیقات دانشجویی دارند. بر اساس یک پژوهش حدود ۷۳٪ دانشجویان علوم پزشکی اظهار نمودند که اساتید می‌توانند نقش زیادی در ترغیب دانشجویان به تحقیق و پژوهش داشته باشند (۳). مطالعه دیگری نشان داد، حدود ۷۷٪ دانشجویان تمایل زیادی به انجام کارهای تحقیقاتی در قالب تحقیقات دانشجویی دارند (۴). همین‌طور پژوهش دیگری نشان داد، بخش زیادی از دانشجویان پزشکی علاقه مند به دوره تحقیقاتی خویش هستند (۵). با توجه به اینکه غالب دانشجویان تجربه کار تحقیقاتی ندارند و آموزش روش تحقیق به آنها وقت زیادی از اساتید را به خود اختصاص می‌دهد (۶ و ۷) و از طرفی اساتید دانشگاه‌های علوم پزشکی با مشکلات متعددی از جمله تراکم کار آموزشی و درمانی و غیره مواجه هستند، لذا اکثر آنان تمایل کمی برای تحقیق و هدایت تحقیقات دانشجویی خارج از پایان نامه از خود نشان می‌دهند (۸ و ۹).

بررسی مقالات منتشر شده نشان داد، در ارتباط با دیدگاه اساتید به تحقیقات دانشجویی مطالعات معدودی انجام شده است. با توجه به اهمیت تحقیقات دانشجویی و نقش اساتید در هدایت این پژوهش‌ها و پرورش استعداد‌های دانشجویان و نیز ضرورت آگاهی مسئولان برنامه‌ریزی از میزان دیدگاه اساتید به پژوهش دانشجویی، این مطالعه توصیفی با

هدف ارزیابی دیدگاه اساتید دانشکده پزشکی سمنان نسبت به پژوهش و تحقیقات دانشجویی در دانشگاه علوم پزشکی سمنان انجام شد.

روش بررسی

این مطالعه توصیفی-مقطعی در سال ۱۳۸۸ جهت بررسی دیدگاه اساتید دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی سمنان به پژوهش و تحقیقات دانشجویی انجام شد. ابزار پژوهش پرسشنامه‌ای مشتمل بر دو بخش، بخش اول سوال‌ها دموگرافیک (مشخصات فردی) و بخش دوم سؤال‌اتی که دیدگاه اساتید را نسبت به کارهای تحقیقاتی دانشجویی و موانع و عوامل تسریع کننده بر پروژه‌های تحقیقاتی دانشجویی را می‌سنجید. سؤال‌ات پرسشنامه با مقیاس لیکرت از خیلی کم تا خیلی زیاد و به ترتیب با مقیاس نمره گذاری یک تا چهار طراحی شده بود. پرسشنامه پس از هماهنگی لازم در اختیار اساتید قرار داده می‌شد و یک روز بعد جمع آوری می‌گردید. از مجموع کل ۶۵ نفر از اساتید دانشکده پزشکی علوم پایه و بالینی دعوت شده، ۴۵ نفر پرسشنامه را تکمیل و برگشت دادند. جهت تجزیه و تحلیل از آمار توصیفی (درصد فراوانی نسبی، میانگین و انحراف معیار) و آمار استنباطی (ضریب همبستگی پیرسون) برای بررسی رابطه بین میزان رضایت شغلی اساتید و میزان علاقه به تحقیق استفاده شد. روایی (validity) پرسشنامه تهیه شده با بررسی متون و مشاوره با صاحب نظران و اساتید برجسته دانشگاه و پایایی آن (Reliability)، با روش test-retest بررسی شد. در این روش ضریب همبستگی هر سؤال بر اساس آزمون پیرسون ۰/۷ تعیین شد و سؤال‌اتی که ضریب همبستگی آن کمتر از ۰/۷ بود اصلاح و یا حذف شدند.

یافته‌ها

تعداد ۴۵ نفر از اساتید دانشکده پزشکی در این طرح شرکت کردند که از این تعداد ۲۳ نفر از مقطع علوم پایه و ۲۲ نفر دیگر از مقاطع فیزیوپاتولوژی و علوم بالینی بودند. بازه سنی ۳۳ تا ۵۷ سال (43 ± 14) بود که تعداد ۳۱ نفر از اساتید آقا (۶۹٪) و تعداد ۱۴ نفر خانم (۳۱٪) بودند.

باتجربه‌تر هستند. تعداد ۳۸ نفر (۸۴٪) از اساتید کار تحقیقاتی داشتند که ۵۶٪ آن با همکاری دانشجویان انجام گرفته بود. تعداد ۳۶ نفر (۸۰٪) از اساتید اظهار داشتند بیشتر اوقات دانشجویان را در جریان کارهای تحقیقاتی خود قرار داده و تفکر و دید تحقیقاتی آنها را در طول تدریس کلاسی افزایش می‌دهند.

نتایج دیگر این پژوهش نشان داد، کمبود درآمد مادی تحقیقات، ساعت بالای تدریس اساتید، حجم دروس دانشجویان، کار در مطب‌های شخصی، داشتن مسئولیت‌های مدیریتی برخی از اساتید، طولانی بودن مراحل اداری و عدم تخصیص امکانات، به ترتیب از مهم‌ترین موانع در زمینه پژوهش و همچنین پژوهش‌های دانشجویی از دیدگاه اساتید دانشکده پزشکی سمنان است (جدول ۲).

نتایج دیگر این مطالعه نشان داد، بین میزان رضایت شغلی اساتید با علاقه به کارهای تحقیقاتی رابطه معناداری دیده می‌شود ($P=0/002$ و $r=0/458$).

تعداد ۲۳ نفر (۵۱٪) از اساتید رضایت شغلی خیلی زیاد و تعداد ۲۰ نفر (۴۴٪) رضایت زیاد از حرفه خود داشتند. تعداد ۱۸ نفر (۴۰٪) از اساتید به میزان خیلی زیادی و تعداد ۲۳ نفر (۵۱٪) به میزان زیاد به انجام کارهای تحقیقاتی علاقمند بودند و تعداد ۴ نفر (۹٪) هم علاقه‌ای به کار تحقیقاتی نداشتند. ۹ نفر (۲۰٪) از اساتید مورد مطالعه علاقه‌مندی زیاد و ۳۰ نفر (۶۶٪) تمایل متوسطی به هدایت و کمک به انجام کارهای تحقیقاتی دانشجویی داشتند (جدول ۱).

تعداد ۲۷ نفر (۶۰٪) از اساتید اظهار داشتند که دانشجویان علاقه کمی به پژوهش و تحقیق از خود نشان می‌دهند. همین‌طور تعداد ۳۲ نفر (۷۱٪) از اساتید بیان کردند که دانشجویان آشنایی کم و یا خیلی کمی با روش اصولی تحقیق و پژوهش دارند (جدول ۱).

تعداد ۲۵ نفر (۵۶٪) از اساتید موافق همکاری با دانشجویانی که اولین کار تحقیقاتی خود را انجام می‌دادند نبودند ولی تعداد ۲۰ نفر (۴۴٪) از اساتید با این امر موافق بودند، گرچه بیشتر آنها تمایل داشتند با دانشجویانی کار کنند که

جدول ۱: نظرات اساتید نسبت به رضایت شغلی از حرفه خود و میزان علاقه‌مندی به پژوهش و تحقیقات دانشجویی در دانشکده پزشکی سمنان در سال ۱۳۸۸

ردیف	عبارات	خیلی زیاد		زیاد		کم		خیلی کم	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۱	میزان رضایت شغلی	۲۳	۵۱/۱	۲۰	۴۴/۴	۲۰	۴۴/۴	۱	۲/۲
۲	علاقه‌مندی به کارهای تحقیقاتی	۱۸	۴۰	۲۳	۵۱/۱	۳	۶/۷	۱	۲/۲
۳	علاقه‌مندی به تحقیقات دانشجویی	۹	۲۰	۳۰	۶۶/۷	۵	۱۱/۱	۱	۲/۲
۴	موافقت با انجام کارهای تحقیقاتی دانشجویی	۱۹	۴۲/۲	۲۰	۴۴/۴	۲۰	۴۴/۴	۴	۸/۹
۵	موافقت با کاهش حجم دروس و افزایش کارهای پژوهشی	۶	۱۳/۳	۲۵	۵۵/۶	۱۱	۲۴/۴	۳	۶/۷
۶	دیدگاه اساتید نسبت به تعداد دانشجویان علاقمند به کارهای پژوهشی	۵	۱۱/۱	۴	۸/۹	۹	۲۰	۲۷	۶۰
۷	دیدگاه اساتید نسبت به میزان پیگیری و پشتکار دانشجویان علاقمند	۵	۱۱/۱	۲۳	۵۱/۱	۱۴	۳۱/۱	۳	۶/۷
۸	دیدگاه اساتید نسبت به میزان آشنایی دانشجویان با تحقیقات	۲	۴/۵	۱۱	۲۵	۲۴	۵۲/۳	۸	۱۸/۲

جدول ۲: مهم‌ترین موانع در زمینه پژوهش از دیدگاه اساتید دانشکده پزشکی سمنان در سال ۱۳۸۸

نظر اساتید	تعداد (۴۵ نفر)	درصد
کمبود ارزش مادی تحقیقات	۱۸	۴۰
سخت و حجیم بودن دروس دانشجویان	۱۵	۳۳/۳
داشتن کارهای مدیریتی برخی از اساتید	۱۴	۳۱/۱
ساعت بالای تدریس اساتید	۱۳	۲۹
کار در مطب‌های شخصی	۱۳	۲۹
طولانی بودن مراحل اداری	۱۲	۲۶/۶
عدم تخصیص به موقع امکانات	۱۱	۲۴/۵

بحث

نتایج حاصل از این مطالعه بیانگر آنست که اکثر اساتید دانشکده پزشکی سمنان از حرفه خود رضایت شغلی خیلی زیاد تا زیاد دارند، این یافته تا حدودی مشابه یافته‌های قبلی است که در آن نشان داده شد اکثر اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های تهران و شریف از شغل خود رضایتمندی نسبتاً مطلوبی دارند (۱۰). همچنین بیشتر اساتید دانشکده پزشکی سمنان علاقه‌مندی خیلی زیاد تا زیاد به اجرای پروژه تحقیقاتی دارند. در حالیکه حدود یک پنجم اساتید تمایل خیلی زیاد و دو سوم تمایل زیاد به هدایت تحقیقات دانشجویی دارند. این یافته‌ها بیانگر آن است که اکثر اساتید به اهمیت تحقیقات دانشجویی و نقش آنها در ارتقاء جایگاه علم و دانش در دانشگاه‌ها واقف هستند. اینکه فقط حدود ۲۰٪ اساتید تمایل خیلی زیادی به هدایت تحقیقات دانشجویی دارند ممکن است مربوط به این موضوع باشد که اکثر اساتید در دانشگاه‌های خود فعالیت آموزشی متراکمی داشته و یا در کلینیک خصوصی و دولتی نیز فعال بوده و اغلب اقدامات

درمانی را نیز در ساعات آزاد خود انجام می‌دهند، بنابراین، فرصت محدودی جهت سرپرستی، نظارت و هدایت دانشجو باقی می‌ماند (۸). از طرفی دانشجویان معمولاً آشنائی کافی با اصول و روش تحقیق ندارند و آموزش آنها وقت گیر بوده و زمان زیادی از وقت اساتید را به خود اختصاص می‌دهد (۵)، که این عامل نیز ممکن است یکی از دلایل تمایل کم اساتید به هدایت پروژه‌های دانشجویی باشد. در تأیید این نظر بیشتر اساتیدی که در نظر خواهی این پژوهش شرکت کرده بودند، اظهار داشتند که دانشجویان با روش تحقیق آشنائی ندارند. همچنین اکثر اساتید اظهار داشتند با توجه به اینکه اجرای پروژه‌های تحقیقاتی وقت گیر بوده و نیاز به کسب مهارت لازم تحقیق دارد، معمولاً در بین دانشجویان علاقه‌مندی زیادی جهت انجام تحقیقات دیده نمی‌شود. تحقیقات و پژوهش‌های دانشجویی برای ورود دانشجویان به عرصه تحقیق و پژوهش انگیزه‌ای قوی فراهم می‌کند و موجب می‌شود دانشجویان در عرصه تحقیقات فردی و گروهی بیش از پیش به موفقیت دست پیدا کنند. در این رابطه یک پژوهش

سرخوردگی دانشجویان شود (۱۷ و ۱۶). لازم است دانشجویان در طول فعالیتهای تحقیقاتی به درستی و با دقت از طرف اساتید راهنمایی شوند تا عدم موفقیت در اجرای پروژه، باعث سرخوردگی و کاهش انگیزه در آنها نشود.

نتایج دیگر این پژوهش نشان داد کمبود ارزش مادی تحقیقات، ساعات بالای تدریس اساتید، کار در مطبهای شخصی، داشتن مسئولیتهای مدیریتی برخی از اساتید، طولانی بودن مراحل اداری تصویب پروژه تحقیقاتی و عدم تخصیص به موقع امکانات به ترتیب از مهمترین موانع در زمینه پژوهش از دیدگاه اساتید، دانشکده پزشکی سمنان است. این یافته تا حدودی مشابه مطالعاتی است که نشان دادند فشردهگی فعالیت آموزش در بخش بالینی، تراکم برنامههای درسی اساتید مهمتر بودن مسائل بالینی بیمار نسبت به تحقیقات، از موانع مهم کاهش گرایش اساتید به تحقیقات می باشد (۱).

بطور کلی پیشنهاد می گردد، اصول روش تحقیق به گونه عملی و نه تئوری به دانشجویان آموزش داده شود تا آنها مهارت لازم را در اجرای پروژههای تحقیقاتی کسب نمایند. برای اساتیدی که مسئولیت راهنمایی، هدایت، و آموزش عملی تحقیقات دانشجویی را به عهده می گیرند و با کمیته تحقیقات دانشجویی همکاری می نمایند امتیازاتی تشویقی در ارتقاء مرتبه، امکان فرصت مطالعاتی و جوایز مادی و غیره در نظر گرفته شود تا اساتید انگیزه و رغبت بیشتری برای همکاری و هدایت پژوهشهای دانشجویی داشته باشند.

نتیجه گیری

نتایج این پژوهش نشان داد بیشتر اساتید دانشکده پزشکی سمنان به انجام کارهای تحقیقاتی علاقه دارند ولی به دلایل متعدد از جمله عدم آشنایی و تجربه کافی دانشجویان با اصول پژوهش تمایل زیادی به هدایت تحقیقات دانشجویی ندارند.

نشان داد، آموزش متدولوژی تحقیق به دانشجویان پزشکی باعث افزایش نگرش مثبت آنها به علم و تحقیقات شده و توانائیهای آنها را برای تحقیقات در دوره تحصیلات تکمیلی بالا می برد (۱۱ و ۶).

همچنین گزارش شده است که آموزش روش پژوهش و تحقیق تأثیر عمیقی بر کارایی دانشگاهی دانشجو داشته و رابطه مثبتی با عملکرد پژوهشی آنان در آینده دارد (۱۲). بطوریکه آن دسته از دانشکدههای پزشکی که آموزش روش تحقیق را به آموزش دوره دستپاری خود اضافه کرده اند نتایج مثبتی از این روند مشاهده نموده اند (۱۴ و ۱۳). شورای اعتباربخشی آموزش پزشکی تخصصی آمریکا معتقد است که برای درگیر نمودن دستپاران در فرآیند تحقیق، نخست باید آنها را در زمینه تحقیقات بالینی آموزش داد و برای آنان مزایایی از قبیل فرصتهای شغلی یا جوایز تحقیقاتی در نظر گرفت و لازم است راهنمایان مجرب و داوطلب را نیز برای نظارت بر پروژه تحقیقاتی آنها فراهم نمود (۱۵).

دانشجویان پزشکی در ایران پس از طی حداقل ۷ سال دوره آموزشی، در قالب پایان نامه با روش تحقیق آشنا می شوند و معمولاً قبل از آن آموزش مناسبی در مورد روش اصولی تحقیق به آنها داده نمی شود؛ بنابراین نبایستی از یک دانشجو انتظار داشت یک طرح پژوهشی را تدوین و اجرا نماید، زیرا این امر نیازمند دانش و مهارت خاص و اغلب تجربههایی است که در اثر تکرار و اصلاح عملکرد حاصل می گردد؛ بنابراین فرستادن دانشجویان برای تهیه طرح تحقیقاتی و انجام تحقیق، بدون آشنایی جامع آنان با روش تحقیق و امکان سرپرستی و هدایت آنان توسط افرادی مجرب و ایجاد روند و امکاناتی که دانشجو بتواند در محیطی مناسب و ترغیب کننده این وظیفه آموزشی را انجام دهد، مفید واقع نخواهد شد، حتی ممکن است موجب از دست رفتن منابع مالی و انسانی و هدر رفتن انرژی و بالاخره

References

- 1-Afshari P, Haidarpour S. *Is "Teaching" An Obstacle To "Research"?* IJME 2002; 2 (8 Supplement):9-9. [Persian]
- 2- Marusic B. *Academic medicine: one job or three?* CMJ 2004; 45(3): 243-244.

- 3- Javadian Y. *Medical students' attitudes to wards the importance of research*. Qazvin University of Medical Sciences 2002; 22: 64-67. [Persian]
- 4- Panjeh Shahin MR, Mola A, Nabavi Zadeh A, Tavakoli AR. *Effective factors on research activities of student researchers of Shiraz University*. Proceedings of Cardiovascular Congress of Shiraz University of Medical Sciences 2008; Page 94. [Persian]
- 5- Ley TJ, Rosenberg LE. *The physician-scientist career pipeline in 2005: Build it, and they will come*. JAMA 2005; 294: 1343-1351.
- 6- Hren D, Lukic IK, Marusic A, Vodopivec I, Vujaklija A, Hrabak M, et al. *Teaching research methodology in medical schools: students' attitudes towards and knowledge about science*. Med Educ. 2004; 38(1): 81-86.
- 7- Aggarwal S, Chadha, P, Kalia S, Richardson S, Winterbottom L, Shields L. *Teaching research in paediatrics: A "hands on" experience for medical students*. Focus on Health Professional Education: A Multidisciplinary Journal 2009; 10 (3): 70-77.
- 8- Ko CY, Whang EE, Longmire WP Jr, McFadden D. *Improving the surgeon's participation in research: Is it a problem of training or priority?* J Surg Res 2000; 91(1): 5-8.
- 9- Naclerio RM, Saengpanich S, Spainhour M, Baroody FM. *The otolaryngology research paradox*. Arch Otolaryngol Head Neck Surg 2001; 127(10): 1181-1184.
- 10- Mirkamali SM, Narenji Sani F. *A study on the relationship between the quality of work life and job satisfaction among the faculty members of the university of tehran and Sharif University of technology*. Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education 2008; 14(2): 71-101. [Persian]
- 11- Murdoch-Eaton D, Drewery S, Elton S, Emmerson C, Marshall M, Smith JA, Stark P, Whittle S. *What do medical students understand by research and research skills? Identifying research opportunities within undergraduate projects*. Med Teach 2010; 32(3):e152-60.
- 12- Lessin MS, Klein MD. *Does research during general surgery residency correlates with academic pursuits after pediatric surgery residency?* J Pediatr Surg 1995; 30(9): 310-13.
- 13- Smith KJ, Mohn K, Pinevich AJ, Nasca TJ. *Residency requirements for scholarly activity*. Acad Med 1996; 71(3): 214.
- 14- Kmiot WA, Neoptolemos JP, Temple JG. *Research in higher surgical training the West Midlands view*. Ann R Coll Surg Engl 1993; 75(5 Suppl): 147-9.
- 15- Collins J, Meyer R, Dawson JR. *Getting residents involved in research: a challenge in the area of managed care*. Acad Med 1999; 74(11): 1155-7.
- 16- Changiz T, Adibi P, Hosseini M, Tootoonchi M. *Viewpoints of supervisors about the problems in the process of dissertations for general medicine program; isfahan university of medical sciences*. IJME 2003; 3(1)9: 23-32. [Persian]
- 17- Smith FG, Harasym PH, Mandin H, Lorscheider FL. *Development and evaluation of a research project program for medical students at the University of Calgary Faculty of Medicine*. Acad Med 2001; 76(2): 189- 194.